

УДК 811. 111'37

CLASSIFICATION OF CAT AND DOG CONCEPTS

КЛАСИФІКАЦІЯ КОНЦЕПТІВ CAT і DOG

Novikova O.V. / Новікова О.В.

c.ph.s, associate prof. / к.ф.н., доц.

Oles Honchar Dnipro National University,

Gagarin avenue 72, 49010

Дніпровський національний університет імені Олеса Гончара,

проспект Гагаріна 72, 49010

Анотація. Статтю присвячено дослідженню класифікації лінгвокультурних концептів CAT і DOG як одиниць концептосфери британців. У сучасній лінгвістиці спостерігаємо поглиблений інтерес до проблем взаємозв'язку мови, свідомості та культури. Особливо актуальним є дослідження ментальних образів та їх відтворення в певній мові, оскільки аналогічний матеріал дає змогу звернути увагу на загальне, специфічне та унікальне в етнокультурі певного народу, наближаючи нас до розуміння когнітивного образу світу. Студіювання концептів як основних конструювальних одиниць картини світу дає змогу отримати інформацію про світосприйняття народу – носія мови. Концепти як ментальні сутності, що відбивають знання про світ і корелюють з предметами, процесами та явищами дійсності, маркують фрагменти національної мовної картини світу.

Ключові слова: концепт, концептосфера, лінгвокультура, вербалізація, концептуальна картина світу, класифікація.

Вступ.

Серед вагомих здобутків концептології можна виокремити *побудову типології концептів*. Ураховуючи деякі узагальнення, ключовими критеріями систематизації концептів постають такі: середовище буття та актуалізації, зміст концепту, його універсальність чи специфічність, місце в ієрархії або питома вага в концептосистемі, ступінь варіативності, формат актуалізації та інші. Чимало авторів присвячують свої роботи питанню вивчення типології концептів, зокрема, А. П. Бабушкін [1], О. О. Залевська [2], Й. А. Стернін [6] та ін.

З. Д. Попова та Й. А. Стернін зазначають, що питання про типологію концептів – одне з перших теоретичних питань, поставлене когнітивною лінгвістикою в процесі її становлення. Пошуки визначення концепту, його ментальної специфіки тісно пов'язані з проблемою класифікації концептів, якій дослідники приділяли неабияку увагу [4]. Упродовж останнього десятиліття в когнітивній лінгвістиці науковців під час вивчення мовних категорій цікавлять конкретні принципи виокремлення концептів, їхня класифікація і встановлення ієрархії концептів, які обумовлені мовною категоризацією [3, с. 128].

Концепти CAT і DOG, репрезентовані у дослідженні, уналежнено до частотних концептів англійської лінгвокультури. Оскільки ці тварини були одомашнені першими і постійно перебували поруч з людиною, більшість реалій пов'язана саме з образами кішки та собаки.

Основний текст.

Актуальність нашого дослідження зумовлена нагальною потребою задовольнити запити сучасної когнітивної науки щодо вирішення таких

фундаментальних проблем, як з'ясування особливостей представлення знань про світ і способи їх концептуалізації в мові. Незважаючи на виникнення низки наукових праць, присвячених розгляду концептів у тій чи тій лінгвокультурі, останні ще залишаються маловивченою проблемою.

Мета роботи – виявити особливості класифікації концептів CAT і DOG в англійській лінгвокультурі.

У сучасній когнітивній лінгвістиці завдяки працям Н.Д. Арутюнової, А.П. Бабушкіна, В.І. Карасика, О.С. Кубрякової, М.В. Піменової, З.Д. Попової, Г.Г. Слишкіна, Ю.С. Степанова, Й.А. Стерніна та ін. можна окреслити дві основні класифікації концептів: за змістовим наповненням і за ступенем інтеграції семантичних структур.

У межах першого підходу потрібно звернути увагу на класифікацію А. П. Бабушкіна. Розглядаючи концепти як «дискретні одиниці (ментальні образи) колективної свідомості», А. П. Бабушкін підкреслює, що кожна концептуальна одиниця має відповідну клітинку в національно-обумовленій «концептосфері» мови [1]. Він вважає можливим класифікувати концепти за способом їх вираження і словникового уявлення. Дослідник розрізняє чотири типи концептів: 1) лексичні концепти; 2) фразеологічні концепти; 3) концепти конкретних імен; 4) концепти абстрактних імен.

Лексичні концепти як форми репрезентації знань науковець поділяє на 1) розумові картинки (конкретні зорові образи, сукупність образів у свідомості людей, колективному, національному або індивідуальному: *павіан, сіамські близнюки, сонце, роза, обручка, кішка, собака, дерево, ластівка, наречена, букет, телефон*); 2) схеми (менш докладні образи, розумовий образ предмета або явища, що має просторово-контурний характер: *«річка» як блакитна стрічка; образ дерева загалом (наочний образ дерева – стовбур і крона); схематичний образ людини – голова, тулуб, руки і ноги*). Схема є проміжним типом концепту між уявленням і поняттям, певним етапом розвитку абстракції; 3) гіпероніми (дуже узагальнені образи: *взуття, спорт, тварини, посуд, меблі, комахи, фрукти, овочі*); 4) фрейми (сукупність збережених у пам'яті асоціацій, це досить об'ємний, багатокomпонентний концепт, який сформований на основі інформації, «один із способів подання стереотипної ситуації (*базар, «бабине літо», ресторан*)); 5) інсайти (знання про функційне призначення предмета, охоплення тих чи тих відносин і структури ситуацій загалом, «упакована» в слові інформація про конструкції, внутрішній устрій або функційного призначення предмета: *барабан, гітара, комп'ютер, телефон, магнітофон, радіо*); 6) сценарії (знання про сюжетний розвиток подій, тобто, сценарії або скрипти – це динамічно представлений фрейм як певна послідовність етапів, епізодів, які тривають у певний проміжок часу як причинний ланцюжок, що експлікує звичайну послідовність подій.

За складністю структури можна виокремити три типи концептів. 1. *Однорівневий концепт*, що містить лише чуттєве ядро та є характерною структурою для концептів, які слугують предметними образами для деяких концептів-уявлень. Серед прикладів однорівневих концептів дослідники наводять такі: *хвилина, каштан, жовтий*. 2. *Багаторівневий концепт* має кілька

когнітивних шарів, що відрізняються за ступенем абстрактності та доповнюють базовий шар (*грамотність*). 3. *Сегментний концепт*, сформований на основі базового чуттєвого шару, який оточений кількома сегментами, що є рівними за ступенем абстрактності (*толерантність*).

Цікавою, на нашу думку, є також асоціативна класифікація концептів Г. Г. Слишкіна [5, с. 203], який виокремлює: 1) пропорційні концепти, тобто ті, що поповнюють як інтразону (сукупність асоціацій, що входять до концепту) та екстразону (сукупність асоціацій, що виникають у зв'язку з концептом), наприклад *силач*; 2) сформовані концепти, тобто такі, утворення інтразони яких вже завершилося, але екстразона продовжує функціонувати. До таких концептів можна уналежнити, наприклад, явища природи (FLOOD, SNOW, STORM тощо), або тварин (CAT, DOG та ін.). Дослідник зазначає, що сформовані концепти є певним «будівельним матеріалом» для збагачення інших ментальних одиниць [5, с. 205]. Наприклад, спираючись на лексикографічні джерела, ми помітили, що лексема *cat* є одним з вербалізаторів концептів FOP, FANCY DAN (*a man who is concerned with his clothes and appearance in an affected and excessive way*), а також актуалізує концепт SHE-DEVIL (*slang: a malicious or spiteful woman*) [7], що й умотивовує зазначене; 3) концепти, що формуються, тобто ще не мають екстразони, але їхня інтразона є досить розвиненою. До таких концептів, на нашу думку, можна зарахувати стилістично забарвлені або субкультурні елементи лінгвокультури, що нещодавно виникли, наприклад, STREAMER, JOURNALIST, BLOGGER, HACKER тощо; 4) суміжні концепти, інтразона яких постійно розширюється, а екстразона – відсутня через високий ступінь абстракції концептуалізованих понять, наприклад, LOVE, HAPPINESS, HEROISM; 5) рудиментарні концепти, тобто такі, що майже, або повністю втратили інтразону, та наявні у певних частинах своєї екстразони, як приклад подібного концепту Г. Г. Слишкін наводить актуальне у давнину вироблення баклуш, тобто невеликих дерев'яних виробів. Номінативна щільність зазначеного концепту була досить великою у минулому, а тепер він функціонує для представників культури лише у складі немотивованого фразеологізму «бити баклуши» (не робити нічого важливого).

Висновки.

Отже, наявність різноманітних класифікацій свідчить про складність змістової і структурної організації концептів. Щодо досліджуваних концептів CAT і DOG, вважаємо доречним уналежнити ці концепти до універсальних одиниць концептосфери, що притаманні носіям різних лінгвокультур, адже мова як загальнолюдське явище має наднаціональний характер, але в кожній лінгвокультурній спільноті виявляє специфічні ознаки. Концепти CAT і DOG зараховуємо до розумових картинок (адже це конкретні зорові образи, представлені у свідомості людини). Концепти CAT і DOG є біологічними концептами разом з такими концептами, як HUMAN, BIRD, FLOWER, TREE, а за частотою використання належать до актуальних та ключових концептів, адже вони широко представлені на лексичному та фразеологічному рівнях англійської мови. Концепти CAT і DOG в англійській лінгвокультурі можна вважати постійно актуальними, динамічними та сформованими концептами,

оскільки утворення інтразони (сукупність асоціацій, що входять до концепту) яких вже завершилося, але екстразона продовжує функціонувати (сукупність асоціацій, що виникають у зв'язку з концептом).

Література

1. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка, их личностная и национальная специфика : автореферат дисс. на соискание учёной степени доктора филол. наук. : спец. 10.02.19 «Общее языкознание, социолингвистика, психолингвистика». Воронеж, 1996. URL: <http://www.dissercat.com/content/typy-kontseptov-v-leksiko-frazeologicheskoi-semantike-yazyka-ikh-lichnostnaya-i-natsionalnay>
2. Залевская А. А. Концепт как достояние индивида // *Психолингвистические исследования*. Слово. М., Гнозис, 2005. С. 234-244.
3. Пименова М. В. Типы концептов и этапы концептуального исследования // *Вестник Кемеровского государственного университета*. Вып. № 2 (54). Т. 2. 2013. С. 127-131.
4. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика. М. : АСТ, Восток-Запад, 2007. 315 с.
5. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты и метаконцепты : Монография. Волгоград : Перемена, 2004. 340 с.
6. Стернин И. А. Лексическое значение слова в речи. Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1985. 170 с.
7. The Oxford English dictionary: in 20 vols. / ed. by J. Simpson. Oxford: Oxford University Press, 2009.

Abstract. *The article deals with the study of classifications of linguistic and cultural concepts CAT and DOG as units of the British conceptsphere. In modern linguistics, we see a deep interest in the problems of the relationship between language, consciousness and culture. The study of mental images and their representation in a certain language is especially relevant, as similar material allows us to draw attention to the general, specific and unique in the ethnoculture of a nation, bringing us closer to understanding the cognitive image of the world. Studying concepts as the main constructive units of the worldview makes it possible to obtain information about the worldview of the people – the native speaker. Concepts as mental entities that reflect knowledge about the world and correlate with objects, processes and phenomena of reality, mark fragments of the national linguistic picture of the world.*

Key words: *concept, sphere of concepts, linguoculture, conceptual worldview, linguistic view of the world, classification.*

Стаття відправлена: 13.01.2022 р.

© Новікова О.В.